

ERZİNCAN TARİHİ

3. CİLT

ERZİNCAN TARİHİ
CİLT III
“YENİÇAĞ DÖNEMİNDE ERZİNCAN”

Editörler

Doç. Dr. Süleyman LOKMACI

Dr. Arş. Gör. Fatih ÇİÇEK

Bu kitabın tüm hakları Erzincan Valiliği ve
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü'ne aittir.
Kitapta yer alan bölümlerdeki tüm sorumluluk yazarlarına aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Haberleşme Adresi:

Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Atatürk Mahallesi Kültür Merkezi

Barış Manço Park İçi

Telefon:0 446 214 30 79

Faks:0 446 214 80 22

E-Posta:iktm24@kulturturizm.gov.tr

Erzincan Valiliği Yayınları

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Yayınları

ISBN: 978-975-17-4615-3

Erzincan-2020

XV-XVI. YÜZYILLARDA KEMAHLI GÖÇMENLER ♦

Prof. Dr. Alpaslan DEMİR**

Giriş

Tahrir defterleri, Osmanlı Devleti'nin 15-16. yüzyıl idari, sosyal ve iktisadi yapısını ortaya koyabilmek için önemli bir kaynaktır. İlk dönem yapılan tahrir çalışmaları ile kıyaslandığında günümüzde bu defterler daha detaylı bir şekilde incelenebilmektedir. Fakat özellikle Türkiye sınırları içinde kalan bölgeler için yapılmış tahrir çalışmalarında, çok önemli olmasına karşın, göç konusu ya hiç incelenmemiş ya da istatistiklere yer verilmeden bir iki paragraf bahsedilerek geçiştirilmiştir.¹

Göç, kişilerin sosyal yapısını değiştirebildiği gibi, olumlu ya da olumsuz etkilerinin bir sonucu olarak toplumsal yapıyı da etkilemektedir.² Göçün toplumsal yapıdaki etkisi nedeniyle, çeşitli bilim dalları göç olayını kendi bilim dalları açısından değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bu bağlamda, Osmanlı ülkesinde yaşanan iç ve dış göçün tarihsel boyutu için de araştırmalar yapılmıştır. Fakat, yerli ve yabancı tarihçiler tarafından yapılan bu araştırmalar, 18. yüzyıl ve sonrası için ağırlık kazanmıştır.³

Tahrir defterleri verileri çerçevesinde bir bölgenin 15. veya 16. yüzyıldaki demografik yapısını aydınlatmada göç verileri⁴ önemlidir. Yüzyıl içerisinde meydana gelen nüfus artışı ya da eksilişinin nedenlerini ortaya çıkarabilmek için iç ve dış göç verilerinin dikkatli irdelenmesi gerekmektedir. Yüzyıl içerisinde nüfusun nasıl arttığı veya eksildiğini bilmek yapılacak yorumların sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Göç verileri iskan tarihi açısından da önem arz eder. Tahrir defterlerindeki göçmen kayıtlarında dikkat çeken bir nokta ise belli yerleşmelerden pek çok yere dağılmış olan göçmenlerdir.

♦ International Research Congress on Social Sciences (Saraybosna/Bosna-Hersek) (02-06 Mayıs 2015) "15-16. Yüzyılda Kemahlı Göçmenler" bkz. Alpaslan Demir, "XV-XVI. Yüzyıllarda Kemahlı Göçmenler", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi Prof.Dr. Yılmaz Kurt Armağanı*, C. 1, Akçağ Yay., Ankara 2016, s. 227-236.

** Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü TOKAT, alpaslandemirtr@yahoo.com

¹ Alpaslan Demir, "16. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehir Demografisine Göçlerin Etkisi", *Bilig*, S. 50, Yaz 2009, s. 15. Özellikle Balkanlar için yapılan çalışmalarda göç konusuna yeterince değinildiğini söylemek mümkündür, bkz. Osman Gümüşçü, "Internal Migration in Sixteenth Century Anatolia", *Journal of Historical Geography*, S. 30/2, 2004, s. 245.

² Nilüfer Demir, *Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara 2004, s. 114-116. Göçün başlıca etkileri şunlardır: Demografik etkileri, kültürel ve politik etkileri, ekonomik ve çevresel etkileri, sosyal etkileri, bkz. M.E. Witherick *Population Geography*, Longman London Newyork, 1995, s. 100-107.

³ Yapılan göç araştırmalarına örnek olarak İbrahim Güler, "18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Nüfus Hareketleri Olarak İç Göçler", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 36, İstanbul 2000, s. 155-212; Süleyman Erkan, *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878-1908)*, Trabzon 1996; Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-13)*, TTK Yay., Ankara 1994; Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, TTK Yay., Ankara 1994; Kemalettin Kuzucu, "1838 Tarihli Bir Deftere Göre İbeyli Kazasında Nüfus Hareketleri", *Akademik Araştırmalar*, S. 3, Kış 1996, Erzurum, s. 117-123 verilebilir.

⁴ Bkz. Alpaslan Demir, *16. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme Nüfus ve Ekonomik Yapı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007 (Basılmamış Doktora Tezi), s. 208-209; Alpaslan Demir, "16. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehir Demografisine Göçlerin Etkisi", *Bilig*, S. 50, Yaz 2009, s. 15-28; Alpaslan Demir, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Şehrinde Göçmenler", *Tokat Sempozyumu, 01-03 Kasım 2012*, C. 1, Tokat 2012, s. 83-97; Alpaslan Demir, "15-16. Yüzyıl Göçlerinin Osmanlı İskan Yapısına Etkisi", *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, C. 34, S. 58, 2015, s. 563-581; Osman Gümüşçü, "Internal Migration in Sixteenth Century Anatolia", *Journal of Historical Geography*, S. 30/2, 2004, s. 231-248.

Şarki/Şarkiyan olarak kaydedilmiş olan göçmenler bu bağlamda değerlendirilebilir.⁵ Dikkat çeken bir diğer göçmen grubu ise Erzincanlı⁶ ve Kemahlı göçmenlerdir.

Kemah ve Çevresinin Tarihine Kısa Bir Bakış

1071 Malazgirt Savaşı akabinde Türkler Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu fethetmek için harekete geçmişlerdir. Yapılan fetihler neticesinde Selçuklu emir ve beylerine fethettikleri bölgeler "ikta" olarak verilmiş ve zaman içerisinde de bu topraklarda kendi beyliklerini kurmaya başlamışlardır. Erzincan ve çevresini feth eden Emir Ahmed Mengücek Gazi de kendi beyliğini kurarak Kemah'ı merkez yapmıştır. Fakat, Kemah ve çevresinin Osmanlı fethine kadar istikrar içerisinde yaşadığını söylemek güçtür. Mengücekler döneminde bölgede yaşanan iç karışıklık, 1243 Köseadağ Savaşı sonrası Moğollar tarafından Anadolu'nun istilası ve İlhanlı valilerinin hüküm sürmesi döneminde de devam etmiştir. 1343 yılında Erzincan yakınlarındaki Karanbük mevkinde muhaliflerini yenen Eretna bağımsızlığını ilan ederek Kemah'ı da içine alan bölgede hakimiyetini sağladı. Eretna Devleti'nin uc vilayeti durumunda bulunan Erzincan ise 1348-1362 yılları arasında bölgenin güçlü Ahi liderlerinden olan Ayna Bey'in yönetiminde kaldı ve zaman zaman Kemah'ı hakimiyetleri altına aldılar. Ayna Bey'in ölümü sonrası bölgede yaşanan hâkimiyet mücadelesi nedeniyle istikrarsızlık devam etmiştir. Eretna Devleti'nde önce kadılık, daha sonra naiblik yapmış olan Kadı Burhaneddin Ahmed, 1381 yılında Sivas'ta hükümdarlığını ilan etmiş ve Eretna topraklarını kendi hâkimiyeti altında birleştirmeyi amaçlamıştır. Yapılan mücadeleler esnasında yapılan yağma ve yıkımlar nedeniyle özellikle Erzincan, Kemah ve çevresi oldukça etkilendi. Yaşanan hakimiyet mücadelesine birbirine hasım durumunda olan Akkoyunlu ve Karakoyunluların da müdahil olması bölgedeki istikrarsızlığın daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Kadı Burhaneddin'in 1389 yılında eski müttefiki Akkoyunlular tarafından ortadan kaldırılması akabinde Osmanlılar da bölgede yaşanan hakimiyet mücadelesine müdahil olmuştur. 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilen Osmanlıların bölgedeki kazanımları elden çıkmıştır. 1420 sonrası bu bölgede Akkoyunlu-Karakoyunlu mücadelesi oldukça kızışmıştır. Bu mücadele esnasında Kemah ve çevresi kadar Doğu Anadolu'nun pek çok yerleşim yeri de tahrip olmuştur. 1467'de Akkoyunluların Karakoyunlulara son vererek Doğu Anadolu'ya hakim olması kısmen bölgede istikrar getirmiştir. Fakat bölgede bu sefer Osmanlı-Akkoyunlu mücadelesi baş göstermiş, 1473 Otlukbeli Savaşı'nı kaybeden Akkoyunlular Karahisar-ı şarki hariç diğer bölgelerde hüküm sürmeye devam etmiştir. Safevilerin ortaya çıkışı ile Doğu Anadolu'da yeni çekişme Osmanlı-Safevî mücadelesi olarak gerçekleşmiştir. Bölgede yaşanan mücadele 1514 Çaldıran Savaşı'na kadar sürmüştü ve bu savaş akabinde Kemah ve çevresi Osmanlı hakimiyetine girmiştir.⁷

⁵ Alpaslan Demir, "XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Dış Göçler: Şarkiyan", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 28, 2011, s. 51-66.

⁶ Alpaslan Demir, "Erzincanlı Göçmenler ve İskan Tarihi Açısından Önemi", *Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk*, C. I, Canik Belediyesi Yay., Samsun, 2016, s. 403-408.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1993, s. 53-79; İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, TTK Yay., Ankara 1990, s. 3-8; Ali Sevim-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK Yay., Ankara 1989, s. 422-466; Mükrimin Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu*, Hazırlayanlar: Necip Aygün Akkoyunlu-Dr. Adil Şen, Ankara 2003, s. 21-42; Faruk Sümer, "Karakoyunlular", *İslam Ansiklopedisi*, C. 24, 2001, s. 434-438.

Kemahlı Göçmenler

Bütün Anadolu'nun tahrirlerinin incelenmesi hem zaman açısından hem de bu çalışmanın boyutunu aşacak olmasından dolayı mümkün olmadığından, kuzey-güney yönünde Samsun, Çorum, Kayseri, Adana şeklinde inen hattın doğusunda; Erzurum, Diyarbakır, Mardin şeklinde inen hattın ise batısında olmak üzere bu aralıkta bulunan büyük yerleşme merkezleri bu çalışmada esas alınmıştır. Bu çerçevede yaklaşık olarak 1450-1600 yılları aralığında 150 yıllık bir dönem içerisinde çeşitli yıllara ait tahrirleri bulunan Sivas, Tokat, Karahisar-ı şarki, Erzurum, Niksar, Trabzon, Harput, Divriği, Amid (Diyarbakır), Çorumlu, Antep, Bayburd, Merzifon, Ruha, Çemişgezek, Kemah, Mardin, Adana, Canik, Kahta, Gerger, Malatya, Sis, Turhal, Zile, Darende, Behisni ve Kayseri'nin kayıtları incelenmiştir. Bu yerleşmelerden bazılarının sadece şehir merkezleri taranırken Kemahlı göçmenlerin yoğun bulunabileceği düşüncesiyle Tokat, Sivas, Niksar, Divriği, Darende, Besni, Turhal, Zile ve Kayseri'nin şehir merkezi yanında kırsalına ait kayıtlar da gözden geçirilmiştir. Bahsi geçen 150 yıllık dönem içerisinde mevcut tahrir defterlerine göre Ruha, Çemişgezek, Adana, Antep, Bayburd, Çorumlu, Kahta, Gerger, Malatya, Merzifon, Sis ve Behisni merkezlerinde, Turhal, Zile, Niksar, Darende ve Kayseri'nin ise hem merkez hem de kırsallarında Kemahlı göçmen kaydı mevcut değildir.

İncelenen yerleşmelerin tahrirlerine göre 150 yıllık dönemde 510 Kemahlı göçmen bulunmaktadır. Göçmenlerin 440'ı (% 86) gayrimüslim iken 70'i (% 14) Müslüman'dır. Bu durum aynen Erzincanlı göçmenlerde⁸ olduğu üzere bölgede yaşanan istikrarsızlığın, azınlık psikolojisi olsa gerek, en çok gayrimüslimler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

İncelenen kayıtlarda geçen Kemahlı göçmenlerin %66'sının (334 kişi) Osmanlı'nın Kemah ve çevresini fethederek istikrar kurması öncesi yaşanması dikkat çekmektedir. En fazla göçmen kaydı Erzincanlılarda 1455 tahrirlerinde görülürken Kemahlıların en yoğun göç kaydı 170 neferle (%34) 1500-1525 tahrirlerinde görülmektedir. Bu durum Kemah'ın fethi öncesi yaşanan Osmanlı Safevi mücadelesinin bir yansımasıdır. Fakat toplam 510 Kemahlı göçmen kaydından %66'sının (334 nefer) Kemah'ın Osmanlı tarafından fethi öncesi gerçekleşmiş olması bölgede yaşanan Akkoyunlu-Karakoyunlu, Akkoyunlu-Osmanlı, Osmanlı-Safevi mücadelelerinin bir sonucudur. Bölgede yaşanan mücadeleler 1514 Çaldıran Savaşı'na kadar sürmüştü ve bu savaş akabinde Kemah, Erzincan ve çevresi Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgede istikrar sağlaması akabinde de geçmiş dönemlere nispetle az da olsa göçler yaşanmıştır. Bu çerçevede 1530 ve sonrası tahrirlere yansıyan 176 göçmen kaydı bulunmaktadır.

Bahsi geçen 150 yıllık dönemde Kemahlı göçmenlerin en çok tercih ettiği ilk iki şehir (475 kişi, yaklaşık %93) Osmanlı Devleti'nin ekonomik, sosyal ve idari açıdan düzenini sağlamış olduğu, Osmanlı'nın doğu sınırı sayılabilecek Sivas ve Tokat'tır. Toplam 438 nefer Kemahlı göçmen Sivas'ı tercih etmiştir. Bir başka ifade ile Kemahlı göçmenlerin %86'sı Sivas'ta bulunmaktadır. Göçmenlerin 348'i (32 Müslüman, 316 gayrimüslim) Sivas kırsalına gelmiş iken 90'ı (9 Müslüman, 81 gayrimüslim) Sivas merkezi tercih

⁸ Alpaslan Demir, "Erzincanlı Göçmenler ve İskan Tarihi Açısından Önemi", s. 403-408.

etmiştir. Erzincanlı göçmenler ekseriyetle Sivas merkezde bulunurken Erzincanlıların aksine Kemahlılar kırsal bölgelerde çeşitli köylere dağılmıştır. Benzer durum Tokat'ta da yaşanmıştır. Tokat'a gelen Kemahlı göçmen sayısı ise 21'i kırsal (12 Müslüman, 9 gayrimüslim), 16'sı şehir merkezi olmak üzere (5 Müslüman, 11 gayrimüslim) 37'dir (%7). Sivas ve Tokat'a en yoğun Kemahlı göçü, Kemah'ın Osmanlı tarafından fethedilip istikrar kurması öncesi yaşanmıştır.

Kemahlı göçmenlerin en çok tercih ettiği üçüncü şehir Erzincan olmuştur. Toplam 10 neferin 2'si Müslüman, 8'i gayrimüslimdir. 25 Kemahlı göçmen ise bahsi geçen üç şehir dışında çeşitli şehirlere yerleşmiştir. Bu şehirler Mardin merkez (4 Müslüman), Erzurum merkez (4 gayrimüslim), Harput merkez (3 gayrimüslim), Karahisar-ı şarki merkez (3 gayrimüslim), Divriği kırsal (3 gayrimüslim), Amid merkez (2 gayrimüslim), Divriği merkez (2 Müslüman), Behisni kırsal (2 Müslüman), Canik merkez (1 Müslüman) ve Trabzon merkezdir (1 Müslüman).

Özellikle kırsalda yerleşmiş bulunan Kemahlı göçmenlerin bölge iskân yapısına etkisi olduğu muhakkaktır. Bu göçmenlerin, yerleştikleri bölgelerin kaybettiği nüfusun telafi edilerek yerleşmelerin devamlılığına katkıda bulunduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalar⁹ yerleşmelerin nüfus açısından güçlenmesinde göçmenlerin ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir. Hiç şüphesiz, göçmenlerin mevcudiyeti en azından bir kısım köy ve mezranın devamlılığına katkı sağladığı gibi, özellikle mezraların köye dönüşmesinde rol oynadığı da söylenebilir.

Sonuç

1450-1600 yılları aralığında 150 yıllık bir dönem içerisinde incelenen yerleşmelerin tahrirlerine göre 510 Kemahlı göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin 440'ı gayrimüslim iken 70'i Müslüman'dır. Bu süreç zarfında göçmenler tarafından en çok tercih edilen şehirler Sivas ve Tokat'tır. Kemah ve çevresinde yaşanan hakimiyet mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan istikrarsızlık ve can güvenliği endişesi nedeniyle en çok göç aynen Erzincan'da olduğu üzere Kemah'ın Osmanlı tarafından fethedilip istikrar kurması öncesi yaşanmıştır. Osmanlı'nın Kemah'ta düzenini kurması sonrası yaşanan göçler ise ekonomik nedenlerden dolayı olmalıdır. Bu göçmenlerin özellikle kırsal yerleşmelerde nüfusun güçlenmesine katkı yaparak yerleşmelerin devamlılığına etki ettiği ve bir kısım mezraların köye dönüşmesinde etkili olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

I- Yayınlanmamış Arşiv Kaynakları:

a) İstanbul Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi: (BOA.TD.)

- Tahrir Defterleri No: 2; 19; 37; 54; 60; 64; 69; 71; 79; 90; 123; 164; 168; 178; 186; 200; 205; 252; 254; 255; 287; 288; 373; 408; 444; 450; 478; 540; 966; 969; 997; 998; 1083; 1084-2; 1084-1

-Maliyeden Müdevver Defterler No (MAD): 354; 828.

b) Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi: (TKGM.TD.)

⁹ Alpaslan Demir, "15-16. Yüzyıl Göçlerinin Osmanlı İskan Yapısına Etkisi", s. 563-581.

- Tahrir Defterleri No: 10; 12; 14; 29; 33; 34; 38; 41; 46; 106; 114; 117; 142; 150; 151; 155; 153; 161.

II- Yayımlanmış Arşiv Kaynakları:

İNBAŞI, Mehmet, 1484 (Hicri 888) Tarihli Kayseri Tapu Tahrir Defteri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

İNBAŞI, Mehmet, 1500 (Hicri 906) Tarihli Kayseri Tapu Tahrir Defteri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

İNBAŞI, Mehmet, Kayseri Tapu Tahrir Defteri: 1570 (Hicri 976) Tarihli, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

III- İncelemeler:

DEMİR, Alpaslan, "XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Dış Göçler: Şarkiyana", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 28, 2011, s. 51-66.

DEMİR, Alpaslan, "15-16. Yüzyıl Göçlerinin Osmanlı İskan Yapısına Etkisi", *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, C. 34, S. 58, 2015, s. 563-581.

DEMİR, Alpaslan, "16. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehir Demografisine Göçlerin Etkisi", *Bilig*, S. 50, Yaz 2009, s. 15-28.

DEMİR, Alpaslan, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Şehrinde Göçmenler", *Tokat Sempozyumu*, 01-03 Kasım 2012, C. 1, Tokat 2012, s. 83-97.

DEMİR, Alpaslan, 16. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme Nüfus ve Ekonomik Yapı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007 (Basılmamış Doktora Tezi).

DEMİR, Nilüfer, *Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara 2004.

ERKAN, Süleyman, *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878-1908)*, Trabzon 1996.

GÜLER, İbrahim, "18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Nüfus Hareketleri Olarak İç Göçler", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 36, İstanbul 2000, s. 155-212.

GÜMÜŞÇÜ, Osman, "Internal Migration in Sixteenth Century Anatolia", *Journal of Historical Geography*, S. 30/2, 2004, s. 231-248.

HALAÇOĞLU, Ahmet, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-13)*, TTK Yay., Ankara 1994

İPEK, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, TTK Yay., Ankara 1994.

KUZUCU, Kemalettin, "1838 Tarihli Bir Deftere Göre İlbeyli Kazasında Nüfus Hareketleri", *Akademik Araştırmalar*, S. 3, Kış 1996, Erzurum, s. 117-123.

MİROĞLU, İsmet, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, TTK Yay., Ankara 1990.

SEVİM, Ali-YÜCEL, Yaşar, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK Yay., Ankara 1989.

SÜMER, Faruk, "Karakoyunlular", *İslam Ansiklopedisi*, C. 24, 2001, s. 434-438.

TURAN, Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1993.

WITHERICK, M.E., *Population Geography*, Longman London Newyork, 1995.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, "Akkoyunlular", *Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu*, Hazırlayanlar: Necip Aygün Akkoyunlu-Dr. Adil Şen, Ankara 2003, s. 21-42.

Kemahlı Göçmenler	1455		1484-1486		1500-1525		1530-1541		1547-1554		1560-1592		T
	M	G	M	G	M	G	M	G	M	G	M	G	
Sivas Kırsal	25	38	3	46	4	137	X	X	0	46	0	49	348
Sivas Merkez	2	7	2	13	1	21	X	X	4	23	0	17	90
Tokat Kırsal	5	6	5	3	0	0	X	X	0	0	2	0	21
Tokat Merkez	1	0	0	2	0	1	X	X	4	7	0	1	16
Erzincan Merkez	X	X	X	X	0	3	2	0	X	X	0	5	10
Mardin Merkez	X	X	X	X	2	0	0	0	X	X	2	0	4
Erzurum Merkez	X	X	X	X			0	0			0	4	4
Harpur Merkez	X	X	X	X	0	3	X	X	X	X	0	0	3
Karahisar-1 Şarki Merkez	X	X	0	3	X	X	X	X	0	0	0	0	3
Divriği Kırsal	X	X	X	X	X	X	0	2	0	1	0	0	3
Amid Merkez	X	X	X	X	0	0	0	2	X	X	0	0	2
Divriği Merkez	X	X	X	X	X	X	2	0	0	0	0	0	2
Behisni Kırsal	X	X	X	X	X	X	0	0	1	0	1	0	2
Canik Merkez	X	X	0	0	0	0	X	X	X	X	1	0	1
Trabzon Merkez	X	X	1	0	X	X	X	X	0	0	0	0	1
Ruha Merkez	X	X	X	X	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Çemişgezek Merkez	X	X	X	X	0	0	0	0	X	X	0	0	0
Adana Merkez	X	X	X	X	0	0	X	X	0	0	0	0	0
Antep Merkez	X	X	X	X	X	X	0	0	X	X	0	0	0
Bayburd Merkez	X	X	X	X	0	0	0	0	X	X	0	0	0
Çorumlu Merkez	0	0	X	X	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Kahta Merkez	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerger Merkez	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Malatya Merkez	X	X	X	X	X	X	0	0	X	X	0	0	0

Merzifon Merkez	X	X	X	X	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Sis Merkez	X	X	X	X	0	0	0	0	X	X	0	0	0
Turhal Merkez	0	0	0	0	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Turhal Kırsal	0	0	0	0	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Zile Merkez	0	0	0	0	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Zile Kırsal	0	0	0	0	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Niksar Merkez	0	0	X	X	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Niksar Kırsal	0	0	X	X	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Darende Merkez	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0
Darende Kırsal	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0
Behisni Merkez	X	X	X	X	X	X	0	0	0	0	0	0	0
Kayseri Merkez	X	X	X	X	0	0	X	X	X	X	0	0	0
Kayseri Kırsal	X	X	0	0	0	0	X	X	X	X	0	0	0

Tablo I: Yerleşmelerdeki Kemahlı Göçmenlerin Sayısı

(M: Müslim; G: Gayrimüslim; T: Toplam; X: Tahrir Defteri Yok)